

EUROPAKONVENTIONENS BETYDNING FOR STRAFFERETTEN I NORDEN HVAD ER DET STRAFBART AT SIGE?

AF PROFESSOR BJÖRG THORARENSEN

The author discusses the impact of Article 10, of the European Convention on Human Rights, on provisions within Nordic criminal law that penalise discussing certain issues. However, the conclusion in a criminal case ultimately depends on specific factors that a national judge must assess in each individual case. These factors have been developed within the case law of the European Court of Human Rights which places a high value on the crucial role of freedom of expression in democratic societies. The Nordic courts have increasingly adopted the methods of the European Court when assessing whether restrictions on the freedom of expression are warranted. In some areas, such as that regarding the right to criticise public officials and government institutions, freedom of expression has clearly been expanded – a trend reflecting the direct influence of Strasbourg case law on Nordic court practice. In other areas, such as that regarding dissemination of racial hatred, the Court has stressed the key role played by the media in imparting information and opinions in a democratic society. In light of events surrounding the publication of Mohammed cartoons, it will be interesting to see how the European Court deals with clashes between freedom of expression and the duty of states to protect religious beliefs. Such conflicts will undoubtedly increase in the multicultural societies of Europe. This applies particularly to the rights and duties of the media and to the extent to which states may or should apply penal provisions to protect religious beliefs.*

1. Indledning

I det følgende undersøges nogle spørgsmål i forbindelse med Den Europæiske Menneskerettighedskonventions (EMK) indvirkning på lovgivningens straffebestemmelser og straf for bestemte ytringer. Spørgsmålet er, hvilke begrænsninger EMK, art. 10 om beskyttelse af ytringsfriheden, sætter for deltagerstaterne på dette område, således som bestemmelsen tolkes i praksis af Menneskerettighedsdomstolen i Strasbourg (EMD). I det følgende omtales først nogle af EMD's domme i sager mod de nordiske lande og eksempler på områder, hvor man kan mærke klare

---

* Title in English: *The Impact of Article 10 ECHR on Nordic Criminal Law: What is a Punishable Expression?* Original in Danish.

indvirkninger af konventionen på nordiske domstoles tolkning og anvendelse af straffebestemmelser til begrænsning af ytringsfriheden. Dernæst undersøges det nærmere, hvilke forhold man særligt bør være opmærksom på ved anvendelse af straffebestemmelser om ytringsfrihed. Endelig diskuteres nogle spørgsmål, som har voksende betydning for ytringsfriheden i multikulturelle samfund. Det drejer sig om konflikter mellem straffebestemmelser om forbud mod racistiske udtalelser og på den anden side grænserne for at udtrykke sig nedsættende eller fornærmende om bestemte trosfællesskaber eller religioner.

Behandlingen i nedenstående vil først og fremmest omhandle indvirkninger af EMK, men i retssager om ytringsfriheden for indenlandske domstole inddrages ofte samtidig grundlovsbestemmelser om samme emne. I nogle tilfælde er grundlovsbestemmelserne om ytringsfrihed ændret for at svare til art. 10 og udviklingen i dennes fortolkning i Strasbourg. Her kan især nævnes den udførlige bestemmelse om ytringsfrihed i den norske Grundlov, § 100, som for nylig er blevet tilføjet, men også en ny bestemmelse om emnet i den finske Grundlov, § 12, og den islandske Grundlov, § 73, der begge blev ændret i 1995.¹

2. Menneskerettighedsdomstolens sager mod de nordiske lande

Alle de nordiske lande har tabt mindst én retssag ved EMD for overtrædelse af konventionens art. 10, dog i forskellig grad og af forskellige årsager. Senest er der afsagt dom i sagen *Tønsberg Blad og Haukom mod Norge*, hvor en straf, som en avis og en redaktør var blevet idømt i en injuriersag på grund af omtale af en kendt mand i erhvervslivet, ansås for at være en overtrædelse af artikel 10 i konventionen.² Sverige har en særstilling blandt de nordiske lande med forholdsmæssig langt færrest kæremål for krænkelse af ytringsfriheden. Endvidere har landet som det eneste nordiske land aldrig tabt en retssag for at være gået for vidt i en straf for en bestemt ytring. I 2006 afsagde Menneskerettighedsdomstolen dom i sagen *Segerstedt-Wiberg o.a. mod Sverige*.³ Konklusionen var, at det svenske sikkerhedspolitis indsamling og behandling af personlige oplysninger om nogle politisk aktive personer havde både krænket deres ytringsfrihed, art. 10, deres privatlivs fred, art. 8, og foreningsfriheden, art. 11.

Den første tabte sag i et kæremål mod den islandske stat for EMD og den eneste sag, der angår art. 10 i konventionen, var sagen *Thorgeir Thorgeirson mod Island*. Dommens konklusion var, at den straf, som klageren var idømt for ytringer om offentlige embedsmænd, var en krænkelse af hans ytringsfrihed ifølge art. 10. Forfatteren Thorgeirson var blevet idømt bøde for at have skrevet to artikler i en avis, hvor han kraftigt kritiserede arbejdsmetoderne hos politiet i Reykjavík, beskyldte dem for grov vold mod borgerne og forlangte, at politimyndighederne gjorde noget ved forholdet. EMD var af den opfattelse, at det ikke – selv om

begrænsninger i ytringsfrihed var foreskrevet i loven, og man havde stilet mod det retmæssige mål at beskytte andres ære – var bevist, at begrænsningen var nødvendig i et demokratisk samfund. Artiklernes indhold havde i høj grad angået offentligheden. Udtryksmåden havde ikke været overdreven i forhold til den hensigt, de var skrevet i, og domfældelsen og straffen havde på sin vis mindsket den åbne debat om et spørgsmål, der var i offentlighedens interesse.⁴

Det må siges, at denne dom forårsagede en omvæltning i brugen af islandske straffebestemmelser, der beskytter offentlige embedsmænds ære. Den fik faktisk også afgørende betydning som præcedens for EMD's anvendelse af art. 10 på dette område i andre af konventionens deltagerlande. Inden afsigelsen af dommen i sagen *Thorgeirson* var der flere eksempler på, at der for kraftig kritik af offentlige embedsmænd i offentligheden var blevet anlagt straffesager mod journalister eller redaktører, og at de var blevet dømt af islandske domstole for overtrædelse af bestemmelser i den almene straffelov om beskyttelse af offentlige embedsmænds ære, som stod i lovens kapitel om forbrydelser mod den offentlige myndighed. Der blev rejst en anklage som i almindelig straffesag for disse overtrædelser. Før 1990 var det ukendt, at problemer omkring ytringsfrihed ifølge Grundloven eller EMK blev inddraget i disse retssager. Heri er der sket en fuldstændig ændring, ikke blot i islandsk strafferet, men i alle de nordiske lande. For så vidt angår Island, er den særlige bestemmelse i den almene straffelov om strafbeskyttelse af offentlige embedsmænds ære og rygte bortfaldet. For dem gælder derfor nu straffelovens almene regler om beskyttelse af ære og beskyttelse af privatlivets ukrænkelighed. Domme i straffesager om dette forhold begrundes nu indgående med henvisning til EMK, som den tolkes i EMD's praksis, og der er faktisk ikke idømt straf for ærekrænkelser af en offentlig embedsmand siden 1992. Det står klart, at folks ytringsfrihed på dette område er betydelig mere omfattende end før 1990, og det er kun helt undtagelsesvis, at der rejses anklager i sådanne sager.⁵

Ytringsfriheden til at kritisere offentlige embedsmænd er dog ikke ubegrænset, som det klart ses af EMD's dom i sagen *Pedersen og Baadsgaard mod Danmark*. Der blev den danske stat anklaget for overtrædelse af ytringsfriheden på grund af en straf, som to programmeredarbejdere ved Danmarks Radio blev idømt i en straffesag for ærekrænkende ytringer mod en overordnet i det danske politi på grund af hans arbejde med efterforskningen af en bestemt politisag. Af de danske domstoles begrundelse for udfaldet af straffesagen ses tydeligt de metoder, man lagde til grund for argumentationen for at straffe programmeredarbejderne, bl.a. ud fra EMD's konklusion i sagen *Thorgeirson*. EMD mente ikke, at de danske domstoles dom i sagen *Pedersen og Baadsgaard* havde krænket ytringsfriheden med følgende begrundelse:

“the Court sees no cause to depart from the Supreme Court’s finding that the applicants lacked a sufficient factual basis for the allegation, made in the television programme broadcast [...] that the named chief superintendent had deliberately suppressed a vital piece of evidence in the murder case. The national authorities were thus entitled to consider that there was a “pressing social need” to take action under the applicable law in relation to that allegation.

The Court does not find these penalties excessive in the circumstances or to be of such a kind as to have a “chilling effect” on the exercise of media freedom.

... the Court considers that the conviction of the applicants and the sentences imposed on them *were not disproportionate* to the legitimate aim pursued, and that the reasons given by the Supreme Court in justification of those measures were relevant and sufficient. The interference with the applicants’ exercise of their right to freedom of expression could therefore reasonably be regarded by the national authorities as necessary in a democratic society for the protection of the reputation and rights of others.”⁶

Jeg har i ovenstående beskrevet et eksempel på et område, kritik af offentlige embedsmænd og institutioner, hvor EMK, især i de sidste femten år, har haft betydelig indflydelse på udviklingen i strafferetten i de nordiske lande.⁷ Men i en større sammenhæng og på andre områder findes der nogle vigtige synspunkter, der har udviklet sig i EMD’s praksis, når domstole i de nordiske behandler straf-fesager for bestemte udtalelser eller andre former for ytringer

3. Faktorer der influerer på bedømmelsen af, om straf kan begrænse ytrings-friheden

Artikel 10 har en særstilling blandt konventionens bestemmelser på grund af den centrale placering, den har i deltagerstaternes demokratiske system. Betydningen af bestemmelsen har på væsentlige områder udviklet sig og er blevet udvidet gennem retspraksis, især ud fra synspunkter om et demokratisk samfunds interesser. Det gælder både for en rummelig tolkning af, hvilken ytringsform der er beskyttet, og ikke mindst for de strænge betingelser, der skal være opfyldt for at straf for en bestemt ytring anses for nødvendige i et demokratisk samfund. Denne afvejning er tit yderst vanskelig, og der kan undertiden være kun en hårsbred mellem, at det er nødvendigt at begrænse ytringsfriheden, og at det ikke er. Her er dommerens rolle afgørende i hvert enkelt tilfælde. Dommerens skøn bliver derfor indgående behandlet i Strasbourg, hvis det ender med, at en dom fører til et kæremål om, at ytringsfriheden er krænket. Generelt må man sige, at EMD har lagt stor vægt på, at der skal ligge særligt stærke argumenter bag en straf for brud på ytrings-friheden.

I lyset af EMD’s praksis må domstolene i de nordiske lande nu anvende en indholdsmæssig tilgang til bedømmelsen af, om det har været tilladt at begrænse ytringsfriheden med efterfølgende strafansvar. Spørgsmål, som vedrører formel ytringsfrihed, som f.eks. forbud mod censur eller forebyggende begrænsninger af

ytringsfriheden, er sjældent behandlet. I lang tid var bestemmelserne i de nordiske landes grundlove alligevel i høj grad præget af denne formelle side af ytringsfriheden, og denne form kan egentlig henføres til erfaringerne med aktiv offentlig censur under enevælden i nogle af de nordiske lande.⁸

I de nordiske landes straflovgivning kan man finde en række bestemmelser, hvor der fastsættes straf for forskellige former for ytringer med henblik på at pålægge ansvar ved domstolene, hvis en ytring er fremsat om et bestemt emne. Disse er yderst forskelligartede, for begrebet ytringsfrihed tolkes meget bredt, og det omfatter forskellige former for adfærd. Det beskyttede objekt for lovenes straffebestemmelser er også meget vekslende. Den almindeligste grund til, at en person straffes for at overskride ytringsfrihedens grænser, er, at vedkommende har forbrudt sig mod andre personer, hvis ære og ry er beskyttet ved straf, eller privatlivets ukrænkelighed. Formålet med strafbestemmelser vedrørende ytringsfriheden kan endvidere være at beskytte et generelt princip som f.eks. forbud mod at opfordre til forbrydelser, eller det kan angå folkesundheden, som f.eks. forbud mod tobaksreklamer, eller kønssædeligheden, f.eks. forbud mod offentliggørelse og udbredelse af pornografi.

Dette kunne skabe indtrykket af, at det er enkelt at svare på spørgsmålet: „Hvad er det strafbart at sige?“ Hvis man bare gennemgår de strafbestemmelser i nordiske love, der gør en nærmere bestemt ytring strafbar, bør det vel kunne besvare spørgsmålet. Sagen er imidlertid ikke så simpel. Når en dommer i en straffesag får en sag om overtrædelse af bestemmelserne til behandling, må han først forholde sig til nogle grundprincipper, inden han kan dømme en person for en bestemt ytring. Ikke alene skal begrænsninger være lovhjemlede og tjene legitimt formål, men også nødvendige i et demokratisk samfund. Og om en begrænsning er nødvendig, må tolkes i lyset af nogle faktorer fra Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols domspraksis.

1) *Ytringens indhold.* Drejer det sig om en behandling af fakta eller om værdidomme? I sidstnævnte tilfælde kan man ikke stille krav om, at ytringen bevises, og spillerummet er stor, mens der for fakta gælder andre forhold.⁹

2) *Sammenhængen.* Har indholdet betydning for offentlig og åben debat, og vedrører det samfundsmæssige interesser? Hvad er formålet med ytringerne og virkningen af dem?¹⁰

3) *Hvem er ophavsmand til ytringen?* Er det en journalist, der bringer oplysninger og formidler omstridte holdninger til offentligheden, eller en vred, ung mand, der hader udlændinge og homoseksuelle? EMD har adskillige gange henvist til massemediernes særlige rolle i et demokratisk samfund som formidler af oplysninger og opfattelser og vedligeholdelse af en demokratisk og offentlig debat.¹¹

4) *Hvem er ytringen rettet mod?* Drejer det sig om kritik af en politiker eller en borger, der ikke har noget offentligt hverv, og hvis følsomme personlige forhold offentligheden ikke har krav på at vide noget om?¹²

5) *Følgerne.* Det drejer sig her især om straffens karakter og alvor. Dette punkt bliver i det følgende diskuteret yderligere.

En gennemgang af EMD's argumentation i sagen *Pedersen og Baadsgaard mod Danmark* viser tydeligt, hvorledes disse faktorer griber ind i hinanden, og hvorledes de afvejes. Udfaldet afgøres af resultatet af den afvejning, der som regel er meget bundet til sagens detaljer.

I EMD's nylige domme i kæremål mod nordiske lande har den sidste faktor, bedømmelsen af, hvor hård straffen er, haft stor betydning for udfaldet. Således kan man henvise til følgende bemærkninger i dommen i sagen *Karhuvaara og Iltalehti mod Finland*, hvor et forlag og en redaktør begge var blevet idømt store bøder og betaling af erstatning for injurier om en politikers ægtefælle.

„The Court considers that such severe penalties, viewed against the background of a limited interference with the private life of Mrs A., disclose a striking disproportion between the competing interests of protection of private life and freedom of expression.“¹³

Igen kan henvises til dommen i sagen *Tønsberg Blad og Haukom mod Norge*. Der tog man særligt i betragtning, at appellanterne, avis og redaktør, ikke alene skulle betale erstatning, men også store beløb i sagsomkostninger. Domstolen udtalte bl.a.:

„... the applicants had to defend their cause in judicial defamation proceedings pursued at three judicial levels. The outcome was that the statements were declared null and void and the applicants were ordered to pay the plaintiff NOK 50,000 in compensation for non-pecuniary damage and to reimburse him NOK 673,829 for his legal expenses in addition to bearing their own costs. In the circumstances, the proceedings resulted in an excessive and disproportionate burden being placed on the applicants, which was capable of having a chilling effect on press freedom in the respondent State.“¹⁴

Af disse domme kan man udlede, at EMD ved gennemgang af en dom ikke alene ser på den idømte straf, men også på, om den tilkendte erstatning og endog sagsomkostningerne må anses for meget hårde for appellanten sammenholdt med det mål, der tilsigtes, samt de rettigheder, der beskyttes. Dette er netop kernen i proportionalitetsprincippet. Dommerens anvendelse af disse punkter i hver enkel sag er derfor afgørende for at finde ud af, om en straf for bestemt ytring er i overensstemmelse med art. 10.

4. Multikulturelle samfund – racefordomme og meningsudvekslinger om religion

Jeg vil her specielt behandle en faktor, der skal inddrages, nemlig *ytringens indhold* og andre internationale forpligtelser, som eventuelt kan kollidere med EMK's bestemmelse om ytringsfrihed. I alle de nordiske landes straffelove findes der bestemmelser vedrørende forbud mod racisme, idet den, der offentligt eller med forsæt til udbredelse i en videre kreds fremsætter udtalelse eller anden meddelelse, ved hvilken en gruppe af personer trues, forhånes eller nedværdiges på grund af deres race, hudfarve, nationale eller etniske oprindelse, tro eller seksuelle orientering, straffes med bøde eller fængsel. Disse bestemmelser har et fælles ophav, en folkeretlig forpligtelse, der udspringer af FN's Konvention fra 1965 om afskaffelse af alle former for racediskrimination, specielt artikel 4.¹⁵

Der er afsagt en del domme i de nordiske lande for overtrædelse af strafbestemmelser i forbindelse med racisme.¹⁶ Domstolene har fastslået, at en henvisning til, at debatten foregår i et politisk forum eller drejer sig om samfundsmæssige interesser, ikke giver folk større spillerum til at udtrykke sig racistisk offentligt eller udbrede opfattelser baseret på racefordomme. Det må siges, at strafbestemmelsens tolkning og anvendelse i nordiske domstoles praksis stort set er i overensstemmelse med de metoder, der anvendes af EMD. I sagen *Jersild mod Danmark* fastslog EMD dog, at danske domstole gik for vidt i begrænsning af ytringsfriheden, da en TV-journalist blev straffet på grund af bestemmelsen. I denne sag blev det slået fast, at selv om det er strafbart at ytre sine racefordomme mod grupper offentligt, gælder det samme ikke nødvendigvis for den, der formidler udbredelsen af ytringen, dvs. mediet. Det afgørende er her at tage mediernes særlige rolle i et demokratisk samfund i betragtning og deres pligt til at formidle informationer og holdninger, ikke mindst omstridte meninger, herunder deres pligt at formidle modsatrettede meninger.¹⁷

Den første og eneste dom i en straffesag i Island for overtrædelse af racismebestemmelsen blev afsagt af Islands Højesteret i 2002.¹⁸ Anledningen til anklagen var et stort avisinterview med næstformanden for den såkaldte Foreningen af Islandske Nationalister under overskriften „Det hvide Island“. Interviewet indeholdt udtalelser om folk af sort race, der især gik på sammenligning af islændinge og „Afrikanegre“, som de blev kaldt i artiklen. Han beskrev den hvide races ubestridte overlegenhed. Interviewet var slået op med et billede på forsiden af klageren. Anklagemyndighederne forsøgte ikke at hævde journalistens og redaktørens ansvar for præsentationen af ytringerne, trods avisens opslag på forsiden med udvalgte nedsættende ytringer om afrikanere og manglen på tilkendegivelse modsatte synspunkter. Det ser ud som anklagemyndighederne, i lyset af Jersild sagen, nu vægrer sig ved at forsøge at anvende strafbestemmelsen på journalister,

redaktører og udgivere. Det er klart en vigtig udvikling, at mediernes betydning som formidlere af omstridte meninger anerkendes, og at man respekterer en videre ytringsfrihed for dem. Alligevel bør medierne være omhyggelige med deres arbejde for at være deres opgave voksen vedrørende især pligten til at fremsætte modsatte meninger, idet deres frihed trods alt ikke er ubegrænset.

I de seneste år er der opstået påtrængende spørgsmål om, hvorvidt det er i overensstemmelse med ytringsfriheden at give folks tros lærdomme og religiøse følelser en særlig strafbeskyttelse. De fleste har følgerne af offentliggørelsen af Muhammedtegningerne i den danske avis Jyllandsposten og andre medier både i Danmark og nogle andre europæiske lande frisk i erindringen. Hvordan skal man reagere, hvis folks religiøse følelser bliver krænket groft i en offentlig debat, hvor religion spottes eller forhånes? Hvordan er mediernes ret og pligt til at benytte deres ytringsfrihed i den forbindelse, og hvad er målet med offentliggørelsen af sådan billeder?

I denne forbindelse kan henvises til, at der i straffeloven i mange lande findes bestemmelser, der gør „blasfemi“ til en strafbar handling. Et eksempel på dette ses i den islandske straffelov, § 125, hvor der står, at enhver, der offentligt driver spot mod eller forhåner noget i landet lovlige religionssamfunds trossætninger eller gudsdyrkelse, skal straffes med bøde eller fængsel indtil 3 måneder. I den danske straffelov § 140 og norske straffelov § 142 findes en tilsvarende bestemmelse med fængsel indtil henholdsvis 4 og 6 måneder. Desuden omfatter strafbestemmelserne angående racefordomme også i nogen grad den situation, at en gruppe mennesker angribes offentlig med hånende og nedsættende ytringer om deres tro.

Strafbestemmelser om blasfemi i nordiske love er af ældre oprindelse og anvendes sjældent. I islandsk ret findes der overordentlig få eksempler på straffe for blasfemi. Sidst blev en dom afsagt i Islands Højesteret i 1984.¹⁹ Da blev redaktøren for et satirisk tidsskrift dømt skyldig i at have gjort nar af, hvordan konfirmanders altergang og nadverens sakramente ledte dem ud i drukkenskab og alkoholisme og faktisk førte til vold, røveri og mord. Redaktøren blev dømt til at betale en bøde, og bladets oplag blev konfiskeret. Det er tvivlsomt, om islandske domstole ville komme frem til et tilsvarende resultat i dag i betragtning af den udvikling, der er sket i ytringsfrihedens værn.

Det står klart, at alle religioner er beskyttet på lige fod ifølge disse strafbestemmelser. Hvad der imidlertid gør sagen mere kompliceret, er, at man i vestlige multikulturelle samfund, som de nordiske lande, rent faktisk finder en udvikling i modstridende retninger i vurderingen af nødvendigheden af at beskytte folks religiøse følelser. Samtidig med, at der er en tendens til at udvide folks frihed til at ytre sig åbent om alt, hvad der angår tros lærdomme hos flertallet af befolkningen, og at det nu anses for absurd at straffe folk for en satirisk behandling af konfirma-

tionen, kan der i andre trossamfund i det samme samfund være en tendens til en streng tolkning af, hvorledes man må tale om religion, og hvad der skal til for at såre religiøse følelser. På dette felt kan folks værdigrundlag således være yderst forskelligt, og der er en klar fare for, at der kan opstå konflikter mellem forskellige religiøse grupper.

Men hvilken vejledning kan man søge hos EMD på dette felt, og hvordan ser denne på det, når folk bliver straffet for sårende ytringer om religion? Er det en begrænsning af ytringsfriheden, der kan retfærdiggøres? Når man undersøger domstolens praksis på dette område, viser det sig, at den endnu er temmelig besked. Som det oftest er tilfældet, er det svært at finde et definitivt svar, og udfaldet er bestemt af et sammenspil af forskellige faktorer i det konkrete tilfælde, som ovenfor beskrevet, især ytringernes indhold, den sammenhæng, hvori de indgår, og hensigten med dem. I den forbindelse er det også af betydning, at religiøse forhold er et af de områder, hvor domstolen har indrømmet deltagerstaterne en vis margin til bedømmelse af, hvilke begrænsninger de anser for nødvendige, eftersom deres værdigrundlag på området kan være forskelligt, og der ikke nødvendigvis findes et sæt fælleseuropæiske værdier at bygge på. I en af EMD's første domme på området, sagen *Otto-Preminger Institut mod Østrig* af 1994, anfører domstolen bl.a.:

"Pluralism, tolerance and broadmindedness are hallmarks of a "democratic society". Those who choose to exercise the freedom to manifest their religion, irrespective of whether they do so as members of a religious majority or a minority, cannot reasonably expect to be exempt from all criticism. They must tolerate and accept the denial by others of their religious beliefs and even the propagation by others of doctrines hostile to their faith."²⁰

Der kan også henvises til to forholdsvis nye domme, med modsat udfald, hvor EMD tog stilling til, om en straf, der var idømt for ytringer om religion, var i strid med konventionen, art. 10. I den første, sagen *I.A. mod Tyrkiet*, blev en forlægger dømt til at betale en bøde for at have udgivet en roman med filosofiske og teologiske emner, hvori nogle nedsættende ytringer om profeten Muhammed ansås for at være en overtrædelse af bestemmelser i straffeloven om blasfemi. Det blev bl.a. taget i betragtning, at ytringerne ansås for at indebære et direkte angreb på profeten, som troende med rette kunne betragte som et angreb på deres religiøse opfattelser. Det blev påpeget, at straffen havde været en ringe bøde, som ikke var uforholdsmæssig stor i forhold til det mål, der var tilsigtet. Derfor var dommen ikke nogen krænkelse af appellansens ytringsfrihed.²¹

Udfaldet blev et andet i sagen *Giniewski mod Frankrig*.²² Appellanten, der var historiker og journalist, var blevet dømt til at betale en meget lille, men symbolsk erstatning for en avisartikel, han havde skrevet, hvori han kraftigt kritiserede pave Johannes Paul II's holdning til holocaust under Anden Verdenskrig. Hans ytringer

ansås ikke for at have udgjort noget angreb på trosopfattelser eller kristne tros-samfund, men for at have været hans meninger som journalist og historiker.

Disse to sager er ikke fuldstændig analoge, men når en dommer i en straffesag står over for at skulle tage stilling til en anklage om krænkelse af religiøse følelser, så kan afvejningen af de forskellige faktorer i argumentationen i disse domme være en vigtig vejledning i jagten på grænsen mellem, hvornår der anses nødvendigt at begrænse ytringsfriheden, og hvornår det ikke er.

5. Afslutning

Jeg har hermed beskrevet nogle af de elementer i beskyttelsen af ytringsfriheden ifølge EMK, der ser ud til at have betydning for nordisk ret i forhold til, hvornår det er tilladt at straffe en person for en bestemt ytring. Der findes en mængde bestemmelser om straf for en bestemt ytring i nordiske love. Men en dommer i sådan en straffesag må afveje nogle vigtige faktorer, som er blevet udviklet i EMD's retspraksis om vilkår for anvendelse af disse bestemmelser. Det er blevet påpeget, at indflydelsen fra EMD's retspraksis på tolkningen og anvendelsen af de nordiske bestemmelser er betydelig. På grund af denne indflydelse er folks ytringsfrihed uden tvivl vokset på nogle områder, især vedrørende kritik af offentlige embedsmænd og institutioner. Et område, som er blevet særligt omtalt, er, hvorledes man skal behandle forhånende ytringer om religioner og tros lærdomme. Det er et eksempel på et forhold, som antagelig vil få øget opmærksomhed i de kommende år, især mediernes ret og pligt i dette forhold. Det er også en prøvesten på Menneskerettighedsdomstolens evne til at reagere på konflikter mellem forskellige kulturelle og religiøse grupperinger i multikulturelle samfund uden at true ytringsfrihedens nøgleposition som en fundamental rettighed i et demokratisk samfund.

Noter:

- ¹ Se TemaNord 2004:509. *Ytringsfrihed og konstitutionelt vern*. Rapport fra et nordisk seminar i Oslo 2003. Nordisk Ministerråd 2004, s. 17-35.
- ² Dom af 1. marts 2007 i sag no. 510/04.
- ³ Dom af 6. juni 2006 i sag no. 62332/00.
- ⁴ Dom af 25. juni 1992, § 66 og 67. Series A. 239.
- ⁵ Se Björg Thorarensen: „Reform af grundlovsbestemmelsen om ytringsfrihed i Island. Erfaring og perspektiver“. TemaNord 2004:509. *Ytringsfrihed og konstitutionelt vern*. Rapport fra et nordisk seminar i Oslo 2003. Nordisk Ministerråd 2004, s. 32-33.
- ⁶ Dom af 17. december 2004, § 92 og 93. Reports of Judgments and Decisions 2004-XI.
- ⁷ Se om kritik af offentlige myndigheder og EMD's domspraksis, Kyrre Eggen: *Ytringsfrihet*. Vernet om ytringsfriheten i norsk ret. Cappelen Akademisk Forlag, 2002.776-779.
- ⁸ Se *Ytringsfriheden bør finde sted*, s. 165-169. Et eksempel på dette ses stadig tydeligt i den danske Grundlov, § 77 hvori der specifikt kun nævnes denne beskyttelse, og trods ændringer af den islandske og norske bestemmelse om ytringsfrihed anføres stadig forbudet mod censur.
- ⁹ Se f.eks. dom i sagen Oberschlick mod Østrig (2) af 1. juli 1997 § 33. Reports of Judgments and

Decisions 1997-IV.

- 10 Se f.eks. dom i sagen Thorgeirson mod Island af 25. juni 1992, § 66 og 67. Series A. 239.
11 Se f.eks. dom i sagen Jersild mod Danmark af 23. september 1994, § 31-33. Series A.298.
12 Se f.eks. dom i sagen Lingens mod Østrig af 8. july 1986, § 4. Series A.103.
13 Dom af 16. november 2004, § 53. Reports of Judgments and Decisions 2004-X.
14 Dom af 1. marts 2007 i sag no. 510/04, § 102.
15 Artikel 4.a i Konventionen forpligter deltagerstaterne til at "kriminalisere al udbredelse af ideer, der hviler på racemæssig overlegenhed eller racehad, tilskyndelse til diskrimination og alle voldshandlinger eller tilskyndelse til sådanne handlinger imod enhver race eller persongruppe af anden hudfarve eller etnisk oprindelse samt ydelse af enhver bistand til racefølgelser, herunder deres finansiering."
16 Som eksempler på sådanne sager, kan nævnes Norges Højesterets dom af 28. november 1997 i den såkaldte Kjuus-sag (Nrt. 1997.1821), og Danmarks Højesterets dom af 23. august 2000 i straffesagen mod politikerens Mogens Glistrup (U.2000.2234). Se nærmere om praksis i dansk ret: Pia Justesten: „Dansk ret og racistiske ytringer.“ Mennesker og Rettigheder. Nordic Journal for Human Rights. Nr. 3 2001, s. 18-34 og islandsk ret Björg Thorarensen: „Tjáníngarfrelsið og bann við útbreiðslu kynþáttafordóma.“ Úlfjótur, 3. tbl. 2002, s. 417-442.
17 Dom af 23. september 1994. Series A.298.
18 Dom af Islands Højesteret, af 24. april 2002 i sag no. 461/2001. H 2002/1485.
19 Dom af Islands Højesteret, 26. juni 1994 i sag no. 16/1983. H 1984/855.
20 Dom af 20. september 1994, § 17 og 18. Series A. 295-A.
21 Dom af 13. september 2005 § 32.
22 Dom af 31. januar 2006.

Adresse:

Islands universitet
IS – 101 Reykjavík